

Mattilsynet

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Mattilsynets rolle i rovviltforvaltningen

Rovviltnemndmøte 28.mai 2020

Nett

Fagrådgiver/veterinær Mattilsynet Region Nord

Berit Gjerstad

Mattilsynets rolle i rovviltforvaltningen

- Sikre at dyrevelferden ikke blir tilsidesatt.
- Observatør for dyrevelferd - Rapportere om manglende oppfyllelse av rovviltforliket
- Observatør i Rovviltneemnda
- Dialog og veiledning opp mot næring og forvaltningsorganer om dyrevelferdsutfordringer

Roller og ansvar

- Ansvaret for at dyr ikke lider ligger hos dyreeier!
- Dyreholder skal sikre at dyrene får godt tilsyn og stell.
- **Alle aktører** har likevel et ansvar for at intensjonene i dyrevelferdsloven oppfylles, det gjelder også landbruksforvaltningen og rovviltforvaltningen.
- **Mattilsynet** skal føre tilsyn med at reglene følges.

Velferdskriteriene for husdyr

-Brambellkomiteen 1965

Husdyras fem friheter.

- ✓ Frihet fra sult, tørst og feilernæring
- ✓ Frihet fra frykt og stress
- ✓ Frihet fra ubehag
- ✓ Frihet fra skade og sykdom
- ✓ Frihet til å utøve normal atferd

Lov om dyrevelferd

- egenverdi
- beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger

Egenverdi innebærer at dyr skal behandles forsvarlig og med respekt.

Forskrift om velferd for småfe

- **Beskyttes mot fare for unødige lidelse**
- Egnede beite i min. 16 uker
- **Dyr i god helsetilstand og forsvarlig hold.**
- **Lam følger morder**
- Morløse må evt tas hjem.
- Tilsyn

Produksjonsdyrforskriften

«Dyr som holdes varig eller regelmessig utendørs, skal om nødvendig og mulig, beskyttes mot ugunstige værforhold, rovdyr og andre helsefarer i området.»

- ✓ **Tilsyn;** «Dyr som holdes på annen måte, skal ha **tilsyn tilstrekkelig ofte** til at en god dyrevelferd blir ivaretatt og lidelse hos dyrene unngås.»
- ✓ **Syke, skadde dyr;** «...Et dyr som later til å være sykt eller skadet, skal **så snart råd er** tas forsvarlig hånd om. Veterinær skal kontaktes hvis dyret ikke i løpet av kort tid blir bedre. Syke eller skadde dyr skal isoleres på egnet plass med tørr og myk liggeplass, dersom dette er til beste for dyret. Dersom det vil føre til unødig lidelse for dyret å leve videre, skal det avlives.»

Norsk sauehold

➤ gode forutsetninger for å ivareta dyras helse og velferd

➤ løsdrift i innefôringsperioden

➤ **beite utendørs i sommerhalvåret**

➤ dyrene holdes i flokk

➤ søye og lam får gå sammen.

➤ **Forbudt med halekupering og kastrering av værlam.**

➔ **En vesentlig del av velferden i saueholdet**

Tamreinen

- et semidomestisert dyr

- I en særstilling ved hold av produksjonsdyr
- Mellomposisjon mellom ville dyr og husdyr
- Utmarksbeite hele året.
- Produksjonsrelaterte sykdommer sees ikke slik som i intensiv husdyrproduksjon.
- Får i hovedsak dekket sine atferdsmessige behov på et fritt utmarksbeite.

Dyrevelferd på beite

Beite i utmark er et vesentlig velferdsgode for dyrene.

- utøve normal atferd.
- Sau: tap som følge av sykdom ofte mindre enn ved innmarksbeite/innefôring
- fri spredning av dyra i terrenget kan forebygge parasittproblem

Utfordringer

- tap av sau og særlig lam er stort
- Tap av rein, særlig kalvetapet er stort.
- Høye tap over mange år er ikke forenlig med god dyrevelferd
- Viktig å forebygge tap og skader uansett årsak!
- **Utfordrende og ressurskrevende, særlig tap til rovvilt.**

Tap på beite

- Beitebruk medfører risiko for lidelse, påkjenninger og belastninger for enkeltdyr, uansett årsak.
- **I utgangspunktet ikke vurdert som unødige.**
- En grense for hvor mye som kan aksepteres innenfor dyrevelferdslovens bestemmelser.
- "Normaltap" – «akseptert ulempe», oppveies av fordelene (4% besetning , 2% for voksne, 6% for lam)
- Normaltap rein ?
- **Dyreeier har ansvar for å redusere tapet mest mulig.**

Tapsårsaker sau utmark

Tre hovedgrupper

Hvilke tapsårsaker som er dominerende, varierer mellom beiteområdene og landsdelene.

Rovdyr

Sau i for dårlig hold og kondisjon mer utsatt enn friske dyr i godt hold.

Sjukdom

Ulykker

FOTO: LYGVE SKREDE

Tapsårsaker rein

- **Rovvilt**
- Overbeiting
- Låste beiter
- Inngrep i naturen
- Påkjørsler

Rovvilt rapporteres som den viktigste tapsårsaken og at det er størst tap av kalv.

Sult og sykdom rapporteres å ha en mindre del av tapet.

Tap til rovvilt

➤ Krevende med tiltak

- Rovdyrskader på utmarksbeite er et av de største dyrevelferdsmessige problemene vi har.
- Skadebiting.
- Betente sår
- Dyr kan overleve lenge med skader
- Stress og frykt i flokken.
- Morløse lam/kalver er svært sårbare.
- Unormalt beitemønster.
- Ukjente beiteområder.
- Ulykker, som skårfeste ol
- **Følgeskader**

Mange
dyr overlever
flere angrep før
de selv blir tatt!

Slipp på beite

- Dyr i god helsetilstand og forsvarlig hold(jf. §25 velferdsforskriften)
- Slippe livskraftige lam med friske søyer i godt hold og god melkeproduksjon på beite.
- Lamma skal være i god stand til å følge mora.
- Syke/svake søyer og lam bør holdes på hjemmebeite

➤ BEITEDYKTIGE

Risikovurdering av beiteområdet

- Fare for unødig lidelse?
- Hvilke risikofaktorer?
- Når oppstår tapene?
- Forebyggende tiltak?
 - Forsinket slipp?
 - Tidlig nedsanking?
 - Gjeter?
 - Kadaverhund?
 - Uttak av skadedyr?
 - Andre tiltak?
 - Vedlikehold av gjerde?
 - Skårfeste?

Tilsyn i fjellet

- Minst en gang pr uke ved "normale" forhold
- Intensiveres ved mistanke om fare.
- Behandling eller avliving av sjuke/skadde dyr

- Tilsynsfrekvens
- Kodemerking
- Radiobjeller
- Loggbok
- Opplysningsskilt

Rein: «Dyr som holdes på annen måte, skal ha tilsyn tilstrekkelig ofte til at en god dyrevelferd blir ivaretatt og lidelse hos dyrene unngås.»

Hjemsanking om høsten

- Dyreeier har ansvar for at småfe på utmarksbeite hentes hjem i god tid før det ventes frost eller snøfall om høsten.

Mattilsynets oppsummering av beitesesong 2019 og vurdering av kommende beitesesong.

- Årlig rapport fra Mattilsynet til LMD
- Status og forventinger om velferden for beitedyr på utmarksbeite
- Synspunkt på hvordan rovviltforliket fra 2011 har fungert.
- Fokuserer på noen av de utfordringene som velferden for beitedyr står ovenfor.

Brev fra LMD til MT av 10.02.2012

Rovviltforliket og oppfølging av saker som gjelder dyrevelferd for husdyr på beite.

- Omhandler kun forvaltning av dyrevelferdsloven i saker som angår fare for rovviltangrep på beite.
- ✓ Mattilsynet har hjemmel til å fatte vedtak om **tidsbegrenset beitenekt** begrunnet i dyrevelferdshensyn i en akutt faresituasjon
- ✓ **Økonomisk kompensasjon** til dyreeiere som blir pålagt beitenekt p.g.a. fare for rovviltangrep
- ✓ Beitenekt er vedtak hjemlet i dyrevelferdsloven som begrenser tradisjonell bruk av utmarksbeite geografisk og/eller over tid.
- ✓ Behov for god samhandling mellom Mattilsynet og rovviltforvaltningen.

Prioriterte beiteområder

- Rovviltforvaltningen har et betydelig ansvar for å begrense skade på og tap av beitedyr til rovvilt i prioriterte beiteområder slik at frittgående utmarksbeite kan drives forsvarlig innenfor disse.
- *I prioriterte beiteområder skal uttak av dyr som gjør skade på beitedyr gjøres raskt, og i slike områder skal miljøforvaltningen i større grad enn i dag bidra til å effektivisere slikt uttak, uavhengig av om bestandsmålet er nådd. (= effektiv skadefelling)*
- *Det skal ikke være rovdyr som representerer et skadepotensial i prioriterte beiteområder for husdyr og kalvingsområde for tamrein. (=uttak før beitesesongen)*

Større begrensninger når det gjelder driftstilpasninger for reindrift enn med husdyrhold.

Beiterestriksjon – siste utvei!

- Det forutsettes at rovviltforvaltningen skal utøves på en slik måte at det ikke er behov for beitenekt etter dyrevelferdsloven i prioriterte beiteområder.

Føringer fra LMD:

- I prioriterte beiteområder kun aktuelt dersom en akutt fare vedvarer p.g.a. at vedtatt og igangsatt felling eller annet tiltak ikke lykkes innen rimelig tid.

Fra MT til LMD

- ❖ Alvorlig beitekrise for reindriften i vinter pga mye snø og låste beiter over lang tid; Terskelen for å ta ut potensielle skadegjørere bør være ekstra lav.
 - ❖ Sau; Mange besetninger har tap som klart overstiger et akseptabelt nivå der rovdyr antas å utgjøre hovedårsaken.
-
- Det mest virkningsfulle virkemiddelet er å skille beitedyr og rovdyr fra hverandre.
 - Gjennomføres ikke så lenge det går beitedyr innenfor forvaltningssonene for fredet rovvilt og det er mye rovvilt innenfor prioriterte beiteområder.
 - Skade- og tapsomfanget blir sterkt påvirket av hvor mange rovdyr som finnes i beiteområdet, og av forekomsten av beitedyr i det samme område.
 - Viktigste tiltak for å redusere skadeomfanget, er å unngå ynglinger i beiteprioriterte områder, og å gjennomføre effektive skadefellinger når det er nødvendig. Det vil også være viktig å lykkes med lisensjakt. I tillegg vil det etter Mattilsynets oppfatning være viktig å holde antallet ynglinger nede på bestandsmålet som blir vedtatt.

Beitekrise

- I Nordland har kriseberedskapsutvalget erklært beitekrise i indre deler av fylket og i fjellet

- En beitekrise gjør reinen mer sårbar for rovvilt enn normalt, fordi forstyrrelser vil ha større negativ påvirkning enn vanlig.
- Forstyrrelser fra rovdyr gir reinen mindre ro til å beite i fred og nyttegjøre en allerede minimal beitetilgang.
- Reinen er også et lettere bytte enn normalt, og mange simler kan kaste kalven på grunn av ekstra stress.

Reindrif

- Tap av rein til rovvilt er et stort dyrevelferdsmessig problem og tapsutviklingen er negativ.

- Det gir lidelse for dyrene i form av stress når reinsdyrene blir jaget av gaupe, jerv, ørn og bjørn. I tillegg er det store skader og tap av tamrein til rovvilt.
- Dyrevelferdsmessig svært betenkelig når forskningen viser at rein utgjør en vesentlig del av både gaupas og jervens diett. NINA sine undersøkelser viser at i nord består jervens diett av ca 95 % rein, mens gaupas diett består av ca 65 % rein.
- Med en så alvorlig beitekrise nå vil det rovvilttrykket som er i svært mange reinbeitedistrikt(RBD) være dramatisk med tanke på dyrevelferden.

Byrkje RBD

«Med en så alvorlig beitekrise nå vil det rovvilttrykket som er i svært mange reinbeitedistrikt(RBD) være dramatisk med tanke på dyrevelferden.» fra MTs rapport til LMD.

- ✓ Mattilsynet har fulgt denne saken.
- ✓ Det er sendt bekymringsmelding til LMD pga bjørn og jerv nært og i flokken.

1.-21- mai er det funnet 34 kadaver av rein i distriktet, hvorav 25 påvist drept av jerv, kongeørn eller ukjent fredet rovvilt. 15 av kadavrene er funnet etter 15. mai.

– Det er en massakre på fjellet nå, vi må skjerme barna for de verste synene

Beitekrisen i reindriften sør i Nordland er den verste på over 50 år. I tillegg er det så mye rovvilt på Helgeland at reieneierne må skjerme barna sine for belastningen med å finne kadaverne. – Det er en massakre, sier Ragnhild Sparrok Larsen.

VERSTE PÅ 50 ÅR: Denne vinteren er spesiell på flere måter. Korona, ekstremt mye snø som gjør at reinen må føres av eierne, og nå rovvilt situasjonen. Her har jerv forsynt seg i reinflokkene i Byrkje reinbeitedistrikt.

FOTO: ELLEN SARA SPARROK

Bente H Johansen
Journalist

Susanne Skjåstad Lysvold
@susannely
Journalist

Publisert 19. mai kl. 05:48
Oppdatert 19. mai kl. 07:17

Sau

- For andre år på rad en oppgang i tap av sau på beite.

- En vesentlig **økning** i antall dokumenterte tap til rovvilt.
- Hovedsakelig **jerv og gaupe** som dokumenteres som tapsårsak, fra fastlandet nord i Nordland til helt sør i Nordland.
- Det er Ofotkommunene Narvik og Ballangen, Saltenkommunene Tysfjord/Hamarøy, Sørfold, Bodø, Saltdal og Meløy og Helgelandskommunene Hattfjelldal, Grane, Hemnes, Vefsn, Rana og Leirfjord hvor det er høyest tap siste beitesesong, og hvor tapene nok i hovedsak skyldes rovvilt.

Gaupe

- Bekymret for økt aktivitet av gaupe i fylke og frykter for økt risiko for tap av beitedyr til gaupe.
- Byrdefordelingsprinsippet er dyrevelferdsmessig betenkelig, da det innebærer at i mange beiteområder for både sau og rein i Nordland kan gaupe utgjøre et vesentlig risikomoment for tap.
- Det er svært få aktuelle forebyggende tiltak mot tap til gaupe.
- Beitesesongen 2019 var det tap til gaupe i flere viktige beiteområder for sau i fylket, da særlig i **Narvik/Ballangen, Hamarøy, Sørfold, Saltdal i Rana, Leirfjord, Hemnes, Vefsn, Grane og Hattfjelldal**. I løpet av vinteren er det også dokumentert rein tatt av gaupe i noenlunde samme områder.
- Kun felt to gauper på skadefelling i vinter, ei i Bindal og ei i Saltdal.
- 26.05.20 Avslag på søknad om skadefelling av gaupe fra Ildgruben reinbeitedistrikt, Hestmannen/Strandtindene reinbeitedistrikt og Rana Sau og Geit.

Jerv

- **Alvorlig tapssituasjonen på Korgfjellet beitesesongen 2019 - høye tapstall og mange dokumenterte jervtatte sau.**
- Både Narvik/Ballangen, Fauske, Saltdal, Meløy, Rana og Hattfjelldal hadde høye tap til jerv.
- Mattilsynet er bekymret for velferden for sau på beite i områder hvor det er aktivitet av jerv. Det er til nå tatt ut få jerv i fylket siden forrige beitesesong og DNA-funn tilsier mange individer av jerv i fylket.
- Situasjonen i Korgfjellet sist sommer viser hvor dramatisk det er å få jerv i beiteområdet, og hvor vanskelig det er å få felt jerv på barmark.
- Mattilsynet vurderer at det er stor risiko for tap av sau til jerv i kommunene Narvik, Fauske, Saltdal, Rana, Hemnes, Vefsn og Hattfjelldal.
- Dessverre lyktes ikke forsøkene på uttak av jervehi verken i Narvik(Ballangen) heller i Rana(Ildgruben RBD).

Bjørn

➤ Store tap av sau og lam i Grane og Hattfjelldal sommeren 2019

- ✓ Flere forsøk på å felle bjørnen lyktes ikke.
 - ✓ MD avslo i november 2019 en søknad om skadefelling fra Grane kommune med den begrunnelsen at det på den tiden ikke var akutt fare for tap av sau.
 - ✓ Kommunen har fra tidligere erfaringer med at våruttak av bjørn har ført til en betydelig reduksjon i skadeomfanget i etterkant.
- Det ble felt en streifbjørn på skadefelling i Evenes den 11. juni 2019. Dersom denne ikke hadde blitt felt, ville den kunnet forårsake store lidelser og skader på sau i et beiteområde med mye sau. Dette viser hvor viktig det er med en effektiv skadefelling så tidlig som mulig.
- Mattilsynet vurderer at det foreligger en svært forhøya risiko for tap av sau til bjørn i Grane og Hattfjelldal, med bakgrunn i tapssituasjonen de siste to beitesesongene. Men både i Saltdal og Rana er det forhøyet risiko for tap av sau til bjørn, da dette er områder hvor det kan komme streifdyr innom.

Kongeørn

- Sammen med Troms huser Nordland en betydelig del av den norske kongeørnpopulasjonen.
 - Ingen åpning i regelverket for bestandsregulerende felling av kongeørn.
-
- Kongeørn kan forårsake store tap av reinkalv i kalvingstiden.
 - I noen områder kan kongeørna ta en del lam tidlig i beitesesongen.
 - Ofte vanskelig å forebygge skader.
- Det ble innvilga en skadefellingstillatelse på kongeørn i Nordland på bakgrunn av store tap av reinkalver og at reindriften mente det var mulig å peke ut skadevoldende individ. Fellingen ble ikke effektivt.
- Etter planen skal Troms skal delta i et prosjekt med tanke på skadeforebyggende forvaltning av kongeørn med bakgrunn i skade på sau og rein.
 - Mattilsynet er bekymret over tilbakemeldingene fra næringene om både tap og skader forårsaket av kongeørn. Særlig med tanke på at det er svært vanskelig med forebyggende tiltak.

Takk for oppmerksomheten!

